ONDERSTEBOVEN VAN LEZEN

ZWIJSEN

Handleiding toets E2 – Begrijpend lezen

Cor Aarnoutse

Toets E2: Begrijpend lezen

Aard van de toets	2
Aanwijzingen voor toetsafname	2
Voorbeeldopdrachten maken en uitleg	3
Nakijken van de toets: score bepalen	4
Registratieformulier	4
Het niveau van de leerlingen vaststellen	4
Normtabel Toets E2 en rapportcijfers	5
Wat te doen met de toetsresultaten?	5
Psychometrische gegevens	7
Antwoorden en score	8

© Uitgeverij Zwijsen B.V. - www.ondersteebovenvanlezen.nl

Toets E2: Begrijpend lezen

Deze toets voor begrijpend lezen dient na eenheid 9 of 10 te worden afgenomen. De bedoeling van deze toets is om u aan het einde van het schooljaar een objectief beeld te geven van de begrijpend leesprestaties van uw leerlingen.
De toets bestaat uit een aantal opdrachten die een nadere uitwerking vormen van de doelen die aan het eind van eenheid 9 of 10 dienen te zijn bereikt. Eenheid 10 is een herhalingseenheid; in deze eenheid komen geen nieuwe doelen aan bod. U kunt dus zelf kiezen of u de toets na eenheid 9 of na eenheid 10 afneemt.
Met behulp van een registratieformulier kunt u nagaan in hoeverre de leerlingen zich de kennis en leesstrategieën van eenheid 6 tot en met 10 hebben eigengemaakt. Bovendien kunt u op basis van de verkregen informatie het onderwijs beter afstemmen op de behoeften van de leerlingen.

Aard van de toets

Toets E2 is een doelstellinggerichte toets op het gebied van begrijpend lezen. De toets meet de kennis en strategieën die in eenheid 6 tot en met 9/10 van *Ondersteboven van lezen* (E2) zijn behandeld. Hij stelt u in staat om vast te stellen of de leerlingen de belangrijkste doelen van deze eenheden hebben bereikt. Deze doelen zijn:

- De leerlingen kunnen de hoofdgedachte van alinea's bepalen voor het maken van een samenvatting.
- De leerlingen kunnen het eigen leesgedrag controleren door moeilijke zinnen op te sporen.
- De leerlingen kunnen het eigen leesgedrag bewaken door tijdens het lezen belangrijke vragen te stellen.
- De leerlingen kunnen het eigen leesgedrag controleren door tegenstrijdige en onduidelijke zinnen op te sporen.
- De leerlingen kunnen kritische vragen bij verschillende soorten teksten stellen.

Als maat voor de bekwaamheid om bovenstaande kennis en strategieën toe te passen, geldt het aantal van 38 opdrachten waaruit de toets bestaat. De opdrachten zijn onafhankelijk van elkaar en klimmen niet op in moeilijkheidsgraad. De toets leent zich voor groepsgewijze en individuele afname.

Aanwijzingen voor toetsafname

Hieronder staan enkele algemene aanwijzingen voor de toetsafname en een aantal specifieke aanwijzingen om de leerlingen voor te bereiden op de toetsafname.

Algemene aanwijzingen

Toets E2 *Begrijpend lezen* kunt u het beste na eenheid 9 (in mei) afnemen. De volgende aanwijzingen geven aan hoe u daarbij te werk gaat:

- Bestudeer de aanwijzingen voor het afnemen van de toets. Lees de opdrachten voor de leerlingen door.
- Neem de toets bij voorkeur 's ochtends af, want dan is de concentratie van de leerlingen het hoogst.
- Zorg voor orde en rust in de klas. Zet de tafeltjes uit elkaar om afkijken te voorkomen.
- Zorg ervoor dat iedere leerling een potlood en een gum heeft. Zorg voor reservepotloden.
- Aan de eigenlijke toets gaat een instructie van 10 minuten vooraf. Volg de instructie (zie: *Specifieke aanwijzingen*) nauwkeurig, zonder het contact met de klas te verliezen. Let erop dat alle leerlingen u begrijpen. Herhaal uw uitleg zo nodig.
- Na de instructie maken de leerlingen de toets zelfstandig. De afnametijd bedraagt 50 minuten. Geef leerlingen die de toets niet af kunnen krijgen de gelegenheid om deze later die ochtend of 's middags alsnog af te maken.

© Uitgeverij Zwijsen B.V. - www.ondersteboven van lezen.nl

- Als de leerlingen klaar zijn, leggen ze de toets op de hoek van hun tafeltje. Ze gaan verder met een opdracht die u vooraf op het bord hebt geschreven. Vanzelfsprekend mag deze opdracht de rust in de klas niet verstoren.

Specifieke aanwijzingen

In het volgende leest u hoe u de leerlingen op de toets voorbereidt en de voorbeeldopdrachten met hen doorneemt:

- Vertel de leerlingen dat ze een toets met opdrachten krijgen. Zeg tegen hen dat ze de opdrachten zo goed mogelijk moeten maken. Op die manier kunnen ze laten zien hoe goed ze kunnen lezen.
- Deel de toets uit. Laat de leerlingen hun voor- en achternaam op de toets schrijven.
- Vertel de leerlingen dat u samen met hen enkele voorbeeldopdrachten gaat doornemen. Zo weten ze hoe ze de verschillende opdrachten in de toets moeten maken. Specifieke informatie over de voorbeeldopdrachten treft u in de paragraaf *Voorbeeldopdrachten maken en uitleg*.

Besteed, als u klaar bent met de voorbeeldopdrachten, aandacht aan de volgende punten:

- Vertel de leerlingen dat ze nu weten hoe ze de opdrachten moeten maken. Benadruk dat ze in de toets niets mogen overslaan.
- Zeg dat de leerlingen nu nog iets mogen vragen, zo meteen kan dat niet meer.
- Benadruk dat de leerlingen niet mogen afkijken.
- Vertel de leerlingen dat ze hun werk goed moeten nakijken als ze klaar zijn. Geef ook aan welke opdracht ze gaan uitvoeren als ze klaar zijn. Schrijf die opdracht vóór het behandelen van de voorbeeldopdrachten op het bord.

Voorbeeldopdrachten maken en uitleg

De toets begint met drie voorbeeldopdrachten. De bedoeling van deze opdrachten is de leerlingen voor te bereiden op het maken van de toets. Als de voorbeeldopdrachten gezamenlijk zijn gemaakt en besproken, moeten de leerlingen in staat zijn om de toets zelfstandig te maken. Volg bij het behandelen van de voorbeeldopdrachten onderstaande aanwijzingen:

Voorbeeldopdracht 1

Lees voorbeeldopdracht 1 voor, terwijl de leerlingen meelezen. Wijs erop dat de vragen snel moeten beantwoorden.

1 ◯

Waar of niet waar?

De vraag 'Wat is de hoofdgedachte?' stel ik voor het lezen van een tekst.
Waar / Niet waar

De vraag 'Waar zou de tekst over gaan?' stel ik voor het lezen van een tekst.
Waar / Niet waar

De vraag 'Begrijp ik de tekst?' stel ik tijdens het lezen van een tekst.
Waar / Niet waar

De vraag 'Heb ik mijn doel bereikt?' stel ik na het lezen van een tekst.
Waar / Niet waar

De vraag 'Welke opbouw heeft de tekst?' stel ik na het lezen van een tekst.
Waar / Niet waar

Als de leerlingen klaar zijn, bespreekt u kort de goede antwoorden: *Niet waar, Waar, Waar, Waar, Niet waar.*

Voorbeeldopdracht 2

De leerlingen lezen de tekst 'Sporten met een handicap'. Na het lezen leest u voorbeeldopdracht 2 voor, terwijl de leerlingen meelezen.

2 ☒

Wat is de hoofdgedachte?

- ☐ Voor mensen die graag bewegen, is het een ramp als ze in een rolstoel terechtkomen.
- ☐ Stel je voor: van de ene op de andere dag ben je veroordeeld tot een zittend bestaan.
- ☐ Je vertrouwde sportclub zul je waarschijnlijk vaarwel moeten zeggen.
- ☐ Met wat aanpassingen kun je je oude sport misschien toch weer oppakken.

De leerlingen maken de opdracht. Als ze klaar zijn, bespreekt u het goede antwoord. (Antwoord 1).

© Uitgeverij Zwijsen B.V. - www.ondersteboven van lezen.nl

Voorbeeldopdracht 3
Lees voorbeeldopdracht 3 voor, terwijl de leerlingen meelezen.

3 **Welke signaalwoorden wijzen op een probleem?**

slechte ontwikkeling	gevaar
gezondheid	van belang dat
uit den boze	in plaats van
risico's	

De leerlingen maken de opdracht. Als ze klaar zijn, bespreekt u de goede antwoorden: *slechte ontwikkeling, gevaar, risico's*.
Als u er zeker van bent dat alle leerlingen begrijpen wat de bedoeling is, kan begonnen worden met het laten maken van de toets.

Nakijken van de toets: score bepalen

Op pagina 8 van deze handleiding vindt u een overzicht van de juiste antwoorden en bijbehorende score.
De score van een leerling (in toetsjargon: de ruwe score) is het aantal opdrachten dat een leerling goed heeft gemaakt. Overgeslagen opdrachten, opdrachten waarbij meer alternatieven als juist zijn aangegeven of opdrachten waarbij onduidelijk is welke keuze de leerling heeft gemaakt, worden fout gerekend. Een leerling die bijvoorbeeld vijf opdrachten fout heeft gemaakt, twee opdrachten heeft overgeslagen, en bij één opdracht een onduidelijke keuze heeft gemaakt, krijgt als ruwe score 38-5-2-1=30.

Registratieformulier

Voor het registreren van de leerlingresultaten van Toets E2 *Begrijpend lezen* kunt u gebruikmaken van een registratieformulier. Op dit formulier noteert u de namen van de leerlingen, de behaalde ruwe scores en de behaalde niveaus. Verder hebt u de mogelijkheid om een foutenanalyse te maken. Hierbij registreert u in welke categorieën van doelstellingen de leerling de fouten heeft gemaakt. Zo kunt u precies zien wat eventueel de zwakke plekken zijn van een leerling. U kunt daar in uw onderwijs vervolgens rekening mee houden.
Het registratieformulier kunt u downloaden via de link: www.onderstebovenvanlezen.nl/evaluatie.

Het niveau van de leerlingen vaststellen

Nadat u de score hebt bepaald, neemt u de normtabel erbij. De normtabel is gebaseerd op de c-schaal. Bij een c-schaal onderscheidt men elf niveaus en houdt men in sterke mate rekening met de normaalverdeling. De c-schaal maakt meer onderscheid tussen de scores van zwakke en goede lezers dan andere schalen, zoals de decielschaal. Dat is dan ook de reden waarom wij gekozen hebben voor het gebruik van de c-schaal bij het presenteren van de normen.
Zoek in de normtabel de ruwe uitslag van een leerling op. Vooraan in de tabel, op dezelfde regel als de ruwe uitslag, vindt u het niveau van deze leerling. Een voorbeeld: een leerling uit groep 8 maakt Toets E2 *Begrijpend lezen*. Zijn ruwe score is 19. U neemt de normtabel voor u en zoekt score 19 op. Uit de tabel blijkt dat deze score correspondeert met niveau 6 op de c-schaal. U weet nu dat deze leerling een prestatie heeft geleverd waar ten minste 40% van de leerlingen uit de normgroep onder blijft; minstens 50% van de jaargroepgenoten overtreft deze prestatie; en 20% van de leerlingen uit de normgroep behaalt hetzelfde niveau. Niveau 6 geeft dus een gemiddelde prestatie aan, een prestatie die gemiddeld door de leerlingen van de normgroep werd geleverd.

Bij toepassing van de normtabellen dient u rekening te houden met de grootte van de fout die u gemiddeld bij een meting met welke toets dan ook kunt verwachten (de standaardmeetfout). Als u deze standaardmeetfout in aanmerking neemt, voorkomt u dat u te veel betekenis hecht aan

© Uitgeverij Zwijsen B.V. - www.onderstebovenvanlezen.nl

kleine verschillen tussen de scores van individuele leerlingen. De standaardmeetfout van Toets E2 *Begrijpend lezen* bedraagt 2.6.
In het gegeven voorbeeld betekent dit het volgende: De leerling behaalt een score van 19 voor de toets. U houdt er rekening mee dat in deze score mogelijk een meetfout ligt besloten. Deze fout bedraagt 2.6. Uitgaande van deze fout kunt u een schatting maken van de echte score, dat wil zeggen van de score die de leerling behaald zou hebben als de toets volledig betrouwbaar was. Met een kans van twee op drie kunt u aannemen dat de echte score van de leerling zal liggen tussen 19-2.6 en 19+2.6 ofwel tussen 16.4 en 21.6. Bij toepassing van de c-schaal betekent dit dat het mogelijk is dat de prestatie van de leerling niet tot niveau 6 behoort, maar tot niveau 5 of 7.

Normtabel Toets E2 en rapportcijfers

Hieronder vindt u allereerst de normtabel voor Toets E2 *Begrijpend lezen* volgens de c-schaal. De normtabel is gebaseerd op een toetsafname bij 152 leerlingen in groep 8 van het basisonderwijs. Meer informatie over de ontwikkeling en normering van deze toets kunt u desgewenst vinden in het schema *Psychometrische gegevens*.
Regelmatig wordt door leerkrachten gevraagd op welke wijze de niveaus kunnen worden omgezet naar rapportcijfers of naar een waardering op het rapport. Hieronder treft u een advies hierover aan.

niveau	ruwe score	grootte van de groep
1	0-8	1 %
2	9-11	3 %
3	12	7 %
4	13-14	12 %
5	15-17	17 %
6	18-20	20 %
7	21-24	17 %
8	25-27	12 %
9	28-31	7 %
10	32-35	3 %
11	36-38	1 %

Normtabel 'Toets E2 Begrijpend lezen'

niveau	cijfer	waardering
niveau 9, 10, 11	9-10	zeer goed
niveau 8	8	goed
niveau 7	7	ruim voldoende
niveau 6	6	voldoende
niveau 5	5	onvoldoende
niveau 4	4	slecht
niveau 1, 2, 3	3	zeer slecht

Rapportcijfertabel 'Toets E2 Begrijpend lezen'

Wat te doen met de toetsresultaten?

Met behulp van de toets kunt u op objectieve wijze nagaan of een leerling, een groep leerlingen of de hele klas het gewenste niveau heeft bereikt. Wat het gewenste niveau is, is niet eenvoudig te bepalen. Dat is onder andere afhankelijk van uw situatie en mogelijkheden en die van uw leerlingen. Eisen dat alle leerlingen minimaal niveau 6 halen, is wellicht te veel van het goede. Duidelijk is in ieder geval wel dat leerlingen met een score van 12 of lager extra hulp nodig hebben. Leerlingen met een score van 8 of lager komen zeker voor verder (diagnostisch) onderzoek in aanmerking. Informatie over diagnostische instrumenten is te vinden in *Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8* van Wentink en Verhoeven (Expertisecentrum Nederlands, 2001).
Om na te gaan welke hulp de desbetreffende leerlingen nodig hebben, kunt u een analyse maken van hun fouten. U noteert op het desbetreffende registratieformulier welke items de leerlingen slecht hebben gemaakt en welke doelen ze niet hebben bereikt. De volgende informatie is daarbij van belang:

- Een leerling die zwak scoort op de items 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8 heeft moeite met het bepalen van de hoofdgedachte van alinea's voor het maken van een samenvatting.

© Uitgeverij Zwijsen B.V. - www.ondersteboven van lezen.nl

- Een leerling die zwak scoort op de items 9, 10 en 11 heeft moeite om moeilijke zinnen op te sporen en daardoor het eigen leesgedrag te controleren.
- Een leerling die zwak scoort op de items 12, 13, 14, 15, 16, 17 en 18 heeft moeite tijdens het lezen belangrijke vragen te stellen en daardoor het eigen leesgedrag te bewaken.
- Een leerling die zwak scoort op de items 19, 20, 21 en 22 heeft moeite om tegenstrijdigheden en onduidelijke zinnen in een tekst op te sporen en daardoor het eigen leesgedrag te controleren.
- Een leerling die zwak scoort op de items 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37 en 38 heeft moeite om kritische vragen bij verschillende soorten teksten te stellen.

Als u weet welke doelen de zwakke leerlingen niet hebben bereikt, kunt u uw onderwijs daarop afstemmen. Met behulp van het registratieformulier kunt u een en ander goed in kaart brengen. Welke mogelijkheden zijn er om uw onderwijs af te stemmen op de behoeften van uw leerlingen?

- Als eerste kunt u een groepje samenstellen met lezers die vergelijkbare problemen hebben bij het lezen van teksten. Samen met deze leerlingen kunt u de items die zij fout hebben gemaakt nog een keer hardop denkend maken, zodat de leerlingen kunnen ervaren hoe je te werk kunt gaan bij het lezen van een tekst en het beantwoorden van de vragen. Zelf kunt u op deze wijze zien waarmee de leerlingen vooral moeite hebben.
- Ook kunt u één of twee eerder gelezen teksten uit eenheid 6 tot en met 9/10 selecteren en die teksten samen met het groepje nog een keer hardop denkend lezen. Daarbij legt u het accent op de begrippen en de relaties tussen die begrippen. De leerlingen ervaren zo op welke wijze zij gericht teksten kunnen aanpakken om te komen tot het begrijpen van de inhoud van die teksten.
- Het derde advies dat wij u geven, is weliswaar niet spectaculair maar het is wel zeer effectief. Leerlingen die zwak scoren op de toets voor begrijpend lezen weten meestal niet hoe ze een tekst moeten aanpakken, ze weten niet wat ze moeten doen om een tekst te kunnen begrijpen. Het begeleid maken van de opdrachten in het Routeboek levert bij deze leerlingen het meeste resultaat op. Wij adviseren u daarom om een klein groepje samen te stellen van leerlingen die zwak scoren op de toets voor begrijpend lezen en deze leerlingen, in tegenstelling tot de andere leerlingen die zelfstandig aan deze opdrachten werken, te begeleiden bij het maken van de opdrachten. Door hardop denkend samen met deze leerlingen een tekst aan te pakken, ervaren zij heel concreet en heel direct wat je allemaal kunt doen om een tekst goed te begrijpen. De praktijk heeft uitgewezen dat deze leerlingen hiervan veel leren. Ook kunt u hierbij zelf waarnemen hoe deze leerlingen de opdrachten maken en welke tekorten zij in kennis (begrippen en woordenschat) en in het gebruik van strategieën vertonen.
- Voor leerlingen die zwak scoren op de items die op begrippen (woordenschat) betrekking hebben, is het belangrijk dat u voortdurend en expliciet aandacht besteedt aan de verdere ontwikkeling van de woordenschat van deze leerlingen. Niet alleen in het lees- en taalonderwijs overigens. De ontwikkeling van de woordenschat zou bij deze leerlingen een aandachtspunt moeten zijn voor alle lessen. Het boekje *Met woorden in de weer* van Van den Nulft en Verhallen (Coutinho, 2002) geeft hiervoor talloze, bijzonder praktische tips! Ook kunt u deze leerlingen laten werken met het computerprogramma *Woordenschat bij Ondersteboven van lezen*. In dit programma krijgen de leerlingen een groot aantal woorden aangeboden die passen binnen de thema's van de methode. Door bepaalde leerlingen frequent met dit programma te laten werken (het liefst dagelijks), kunt u ervoor zorgen dat de woordenschat van deze leerlingen een flinke impuls krijgt.

In verband met de verdere diagnostiek zijn ook de volgende twee uitgaven van belang:

- Wentink, H. & Verhoeven, L. (2001). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

© Uitgeverij Zwijsen B.V. - www.ondersteboven van lezen.nl

• Aarnoutse, C., e.a. (2003). *Tussendoelen gevorderde geletterdheid. Leerlijnen voor groep 4 tot en met 8.* Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Psychometrische gegevens

Het ontwikkelen en normeren van een toets dient altijd volgens bepaalde richtlijnen en procedures te verlopen. Bij de ontwikkeling is de toets afgenomen bij een grote groep leerlingen, die representatief is voor de leerlingen in groep 8 van het basisonderwijs.

aantal leerlingen:	152
aantal items:	38
gemiddelde:	19.4
standaarddeviatie:	5.92
mediaan:	19
p-waarde:	.51
alfacoëfficiënt:	.80
standaardmeetfout:	+/- 2.6

Tabel: Psychometrische gegevens van 'Toets E2 Begrijpend lezen'

© Uitgeverij Zwijsen B.V. - www.onderstebovenvanlezen.nl

Antwoorden en score

Hierna zijn de antwoorden van de toets opgenomen. Voor elke goed beantwoorde opdracht krijgt de leerling één punt. Voor zover niet anders vermeld, moeten de opdrachten zonder fouten zijn beantwoord.

1	Antwoord 3: IJsland wordt elk jaar groter!	1 punt
2	Antwoord 1: De IJslanders hebben dit te danken aan een bijzonder natuurverschijnsel.	1 punt
3	Antwoord 1: Tot in de vijftiende eeuw werd in Nederland een boterham vaak als bord gebruikt.	1 punt
4	Antwoord 1: In Indonesië worden soms bananenbladeren als bord gebruikt.	1 punt
5	Antwoord 1: Je ouders vertellen dat je niet met je handen mag eten.	1 punt
6	Antwoord 1: In Sri Lanka is het de gewoonste zaak van de wereld om met je handen te eten.	1 punt
7	Antwoord 3: Maar in sommige landen is dat heel anders.	1 punt
8	Antwoord 2: Nadeel is dat de productie van biobrandstoffen wel vervuilend is.	1 punt
9	niet waar	1 punt
10	niet waar	1 punt
11	waar	1 punt
12	Antwoord 2: 'Diversiteit' = variatie, 'bio' = natuur: variatie in de natuur dus!	1 punt
13	Antwoord 3: Er wordt uitgelegd waarom en hoe de biodiversiteit achteruitgaat.	1 punt
14	Antwoord 3: Eerst wordt het probleem genoemd, daarna de oplossing.	1 punt
15	gaat achteruit, worden ingezet, de kans	1 punt
16	Antwoord 2: hazen alleen de jonge plantjes van het hoge gras eten en het lage gras laten groeien	1 punt
17	Antwoord 1: Tankstations in Nederland hebben veel last van misdrijven en asociaal gedrag.	1 punt
18	niet waar	1 punt
19	Antwoord 5: Dat is niet duidelijk. De schrijver spreekt zichzelf tegen.	1 punt
20	Antwoord 5: Ze zijn niet handig, want hij zegt zelf dat je nog maar moet afwachten of de trucs helpen.	1 punt
21	Antwoord 2: Een tekening erbij zou duidelijker zijn.	1 punt
22	Antwoord 3: In plaats van 'deze' zou er 'de pindakaas' moeten staan.	1 punt
23	Antwoord 1: Hij wil het boek *Welcome@internet* onder de aandacht brengen.	1 punt
24	feit	1 punt
25	mening	1 punt
26	feit	1 punt
27	Antwoord 3: Voor kinderen die nieuwsgierig zijn naar de mogelijkheden van internet.	1 punt
28	Antwoord 1: Ja, want er wordt verteld welke onderwerpen worden behandeld en hoe het boek is opgezet.	1 punt
29	Antwoord 1: Hij wil de lezers stimuleren om te gaan consuminderen.	1 punt
30	feit	1 punt
31	feit	1 punt
32	Antwoord 2: Voor mensen die eenvoudiger en goedkoper willen leven.	1 punt
33	Antwoord 3: Hij wil een grappig gedicht schrijven.	1 punt
34	niet waar	1 punt
35	waar	1 punt
36	Antwoord 2: Voor kinderen die houden van grappige gedichten.	1 punt
37	Antwoord 6: Hij wil een grappig gedicht schrijven.	1 punt
38	Antwoord 5: Voor mensen die houden van grappige gedichten.	1 punt

© Uitgeverij Zwijsen B.V. - www.ondersteboven van lezen.nl